

IES SAN TOMÉ DE FREIXEIRO

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA

2º de E.S.O.

Curso 2019-20

ÍNDICE

1- PROXECTO CURRICULAR DE XEOGRAFÍA E HISTORIA	3
2- MATERIAIS E RECURSOS DIDÁCTICOS.....	3
3- OBXECTIVOS XERAIS DE ETAPA.....	3
4- METODOLOXÍA DIDÁCTICA NA E.S.O	5
5- PROCEDEMENTOS DE AVALIACIÓN	5
5.1- SISTEMA DE CUALIFICACIÓN.....	6
5.2- INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN.....	6
5.3- AVALIACIÓN DAS COMPETENCIAS CLAVE	6
5.4- AVALIACIÓN INICIAL	7
6- PUBLICIDADE AO ALUMNADO E PAIS.....	7
7- PROCEDEMENTOS DE RECUPERACIÓN.....	8
7.1. PROCEDEMENTOS DE RECUPERACIÓN DURANTE O CURSO	8
7.2. RECUPERACIÓN DE MATERIAS PENDENTES	8
8 - CONTRIBUCIÓN AO PLAN LECTOR DO CENTRO	9
8.1. AVALIACIÓN DO PLAN LECTOR	10
9- CONTRIBUCIÓN AO PLAN DE INTRODUCCIÓN DAS TIC	11
9.1. UTILIZACIÓN DAS TIC NA MATERIA DE XEOGRAFÍA E HISTORIA	11
10. AVALIACIÓN DA PROGRAMACIÓN DOCENTE.....	12
11- PROGRAMACIÓN DE XEOGRAFÍA E HISTORIA	13
11.1. CONTIDOS E METODOLOXÍA NA LOMCE	13
11.1.1- SEGUNDO CURSO.....	14
11.1.1.1. SECUENCIACIÓN E TEMPORALIZACIÓN.....	14
11.1.1.2. OBXECTIVOS, CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN,	
ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE E COMP. CLAVE	16
11.1.1.3. Concreción de estándares e INDICADORES DE LOGRO	
21	
11.1.1.4. MAPAS DE UNIDADES DE RELEVO.....	23
11.1.1.5. COMPETENCIAS CLAVE E A SÚA AVALIACIÓN	24

1. PROXECTO CURRICULAR DE XEOGRAFÍA E HISTORIA

Comprende a materia de Xeografía e Historia nos dous ciclos da ESO:

1º CICLO: 1º, 2º e 3º de ESO.

2º CICLO: 4º de ESO.

2. MATERIAIS E RECURSOS DIDÁCTICOS

2.1. LIBRO DE TEXTO:

2º de ESO: "Xeografía e Historia". Editorial ANAYA

ISBN: 978-84-698-1052-1

2.2. MATERIAIS DO PROFESORADO:

Ademáis do libro de texto dispónse da guía para o profesor e actividades para o alumnado elaborada polas editoriais correspondentes para cada nivel educativo, máis os materiais de

elaboración propia de cada profesor ou profesora segundo a súa programación de aula.

Tamén pódese acceder ós materiais curriculares dixitais das editoriais correspondentes.

3. OBXECTIVOS XERAIS DA ETAPA

a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.

c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.

d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.

e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.

f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.

g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.

h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.

i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.

l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.

m) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.

n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.

ñ) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.

o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

4. METODOLOXÍA DIDÁCTICA NA E.S.O.

A metodoloxía máis apropiada para esta etapa é a baseada no construtivismo. Trátase pois dunha **metodoloxía activa e participativa**, de carácter comprensivo. Nestas idades é preciso tamén ter en conta os estudos de Piaget sobre o desenvolvemento cognitivo, por tanto, para manter a atención dos alumnos, convén alternar a explicación do profesor (non máis de 20 minutos de exposición maxistral) coa realización de actividades por parte dos alumnos na mesma sesión.

Prestarase unha atención especial á **adquisición das competencias clave** fomentando **a correcta expresión oral e escrita**. É importante tamén utilizar as TIC como formas alternativas de buscar información. Coa finalidade de promover a comprensión lectora e o uso da información dedicarase un tempo á lectura e ás TIC.

Deberase favorecer **o traballo individual e cooperativo** do alumnado polo que neste ensino activo e de indagación deben incluírse tamén os **traballos en grupo dentro da aula**. Este tipo de actividade require un control rigoroso do traballo por parte do profesorado que terá que avaliar os resultados obtidos polos distintos compoñentes do equipo. É aconsellable que o profesorado fixe con antelación que se vai avaliar e llelo comunique aos alumnos.

Preténdese tamén que o alumnado domine, ao final do curso escolar, un **vocabulario específico** das materias. Hai que ter en conta que a materia inclúe dúas disciplinas diferentes cunha epistemoloxía propia: **Historia e Xeografía**. Deberán adquirir o **vocabulario básico** que lles habilite para o afondamento nestas materias no futuro.

A adquisición do vocabulario farase do máis sinxelo ao máis complexo, establecendo unha gradación da dificultade nos mesmos temas ao longo da etapa. Ao final de cada unidade introducirase unha **actividade de síntese** a través da cal o alumnado deberase lembrar do vocabulario xa estudado.

Utilizarase na medida do posible o contorno próximo nos temas relacionados coa xeografía ou a arte, e a **contextualización dos períodos históricos** no estudo de tódalas materias da etapa. Por iso é fundamental a utilización de **eixes cronolóxicos**, esquemas e resumos.

5. PROCEDIMENTOS DE AVALIACIÓN

A avaliación do proceso de aprendizaxe constitúe unha fase fundamental do proceso educativo, terá carácter formativo e orientador e levarase a cabo tendo en conta os diferentes elementos do currículo: as competencias básicas, os obxectivos, os contidos e os criterios de avaliación especificados para cada curso e ciclo desta etapa educativa.

A avaliación positiva requirirá que o alumnado:

- Domine os contidos mínimos en relación aos criterios de avaliación sinalados.
- Sexa capaz de desenvolver un traballo diario na clase.
- Elabore informes pulcros e claros.
- Participe activamente nos traballos en grupo.
- Adquiera o vocabulario específico da materia tratada.

A LOMCE presenta importantes innovacións no que se refire ó proceso avaliativo establecendo unha gradación que atende a todos os aspectos da avaliación:

AVALIACIÓN DE CONTIDOS, mediante probas de control coas que se poderá comprobar o nivel de adquisición dos principais **conceptos e procedementos**.

AVALIACIÓN POR COMPETENCIAS, mediante probas que avalían o grao de adquisición das **competencias clave**.

RÚBRICAS DE AVALIACIÓN, mediante un documento para cada unidade didáctica que rexistre o grao de avance do alumnado de acordo cos **estándares de aprendizaxe**.

AVALIACIÓN EXTERNAS DE FIN DE ETAPA en primaria e secundaria. Establécense catro **avaliacións externas**, dúas en Primaria (cursos 3º e 6º) con carácter de diagnóstico, e dúas en Secundaria e Bacharelato (4º de ESO e 2º de Bacharelato) con efectos académicos, xa que se o alumnado non as supera no poderá obter o título de Graduado en ESO e de Bacharelato respectivamente.

5.1 SISTEMA DE CUALIFICACIÓN

Os resultados da avaliación na E.S.O. expresaranse nos termos seguintes: insuficiente (IN), suficiente (SU), ben (BE), notable (NT) e sobresaliente (SB), acompañadas dunha cualificación numérica na escala do 1 ao 10, sen cifras decimais, considerándose cualificación negativa o insuficiente e positivas as restantes, correspondendo ao IN do 1 ao 4, ao SU o 5, ao BE o 6, ao NT o 7 e 8 e ao SB o 9 e 10.

A cualificación final será a media aritmética das tres avaliacións. Cando a nota media das avaliacións resulte con números decimais aproxímarase ao número enteiro máis próximo. Por exemplo, dende 4 a 4,5 aproxímarase a 4. Dende 4,6 a 4,9 aproxímarase a 5.

En caso de que un alumno ou alumna sexa sorprendido copiando nalgún control será cualificado/a nesa proba cun 0.

En cada avaliación o profesorado terá en conta, ademais da nota das probas, as actividades desenvolvidas na aula, que contribuirán a subir a cualificación.

5.2. INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

Serán variados, incluíndo:

- Probas obxectivas
- Exposicións orais
- Temas a desenvolver
- Elaboración e comentarios de gráficas, táboas, organigramas e eixes cronolóxicos.
- Traballos individuais e en equipo.
- O caderno de clase.

5.3. AVALIACIÓN DAS COMPETENCIAS CLAVE

Na LOMCE as Competencias son un conxunto integrado de capacidades (coñecementos, estratexias, destrezas, habilidades, motivacións, actitudes...) que o alumnado debe desenvolver para dar resposta ós problemas cotidianos. Baseándose no Marco de Referencia Europeo para as **competencias clave na aprendizaxe permanente** (Recomendación 2006/962/EC do Parlamento Europeo e do Consello, de 18 de decembro de 2006), a LOMCE define sete

competencias que o alumnado debe adquirir ó final da súa traxectoria académica:

COMUNICACIÓN LINGÜÍSTICA (CL): É a habilidade para expresar e interpretar conceptos, pensamentos, sentimentos, feitos e opinións de forma oral ou/e escrita (escoitar, falar, ler e escribir), e de interactuar lingüísticamente dun xeito adecuado e creativo en todos os contextos.

COMPETENCIA MATEMÁTICA E COMPETENCIAS BÁSICAS EN CIENCIA E TECNOLOXÍA (CMTC): Integra a habilidade de aplicar os conceptos matemáticos, coa finalidade de resolver problemas en situacións cotidianas, xunto coa capacidade de aplicar o coñecemento e o método científico para explicar a natureza.

COMPETENCIA DIXITAL (CD): Implica o uso seguro e crítico das tecnoloxías da información e a comunicación na formación, o traballo e o lecer.

APRENDER A APRENDER (AA): Engloba as habilidades necesarias para aprender, organizar a propia aprendizaxe e xestionar o tempo e a información eficazmente, xa sexa de forma individual ou en grupo.

COMPETENCIA SOCIAL E CÍVICA (SC): Recolle os comportamentos que preparan ás persoas para participar dunha maneira eficaz e construtiva na vida social, profesional e cívica, nunha sociedade cada vez máis diversificada e plural.

SENTIDO DE INICIATIVA E EMPRENDEMENTO (IE): Fai referencia á habilidade de cada persoa para transformar as ideas en actos, poñendo en práctica a súa creatividade, á capacidade de innovación e asunción de riscos, ás aptitudes necesarias para a planificación e a xestión de proxectos.

CONCIENCIA E EXPRESIÓN CULTURAL (CEC): Implica apreciar a importancia da expresión creativa de ideas, experiencias e emocións a través de distintos medios (música, literatura, artes escénicas, artes plásticas...).

5.4. AVALIACIÓN INICIAL

Para a realización da avaliación inicial, cada profesor ou profesora elaborará e cualificará unha proba que medirá as competencias clave dos cursos anteriores, cuxos resultados serán rexistrados documentalmente.

Periodicidade coa que se farán probas escritas (cada cantos temas, cantas por trimestre ou avaliación, etc.)

Realizárase como mínimo unha proba escrita por avaliación. O número de probas e o número de temas que entrarán en cada proba déixase a criterio de cada profesor/a.

Como se cualifican as probas, os traballos individuais ou colectivos, o traballo no caderno de clase, a observación do traballo na aula (ponderación, redondeo...)

A cualificación deste tipo de probas servirá para redondear a nota da avaliación cando esta resulte con números decimais. En caso de que un alumno ou alumna sexa sorprendido copiando nalgún control será cualificado/a nesa proba cun 0.

Como se calcula a cualificación de cada unha das avaliacións (ponderación, redondeo...)

A cualificación final será a media aritmética das probas realizadas nesa avaliación. Cando a nota media resulte con números decimais aproxímarase ao número enteiro máis próximo, redondeando ó alza ou á baixa segundo a cualificación do traballo realizado polo alumnado.

Mecanismo/s para recuperar unha proba non superada (no seu caso)

Haberá UN EXAME de recuperación para CADA AVALIACIÓN que poderá ser despois de cada avaliación ou ó final de curso. O profesorado de cada materia decidirá a data de realización de dito exame.

É obrigatorio presentarse ao exame de recuperación para todos os alumnos e alumnas que obtiveran unha nota inferior a 4,5 na media da avaliación correspondente. A nota a considerar para a media final, será a máis alta, entre media da avaliación e a da propia recuperación, agás os casos nos que no exame de recuperación teñan unha nota máis de 1,5 inferior á obtida na media da avaliación correspondente

Como se calcula a cualificación final da materia na avaliación ordinaria:

A cualificación final será a media aritmética das tres avaliacións. Cando a nota media das avaliacións resulte con números decimais aproximarase ao número enteiro máis próximo. Por exemplo, dende 4 a 4,5 aproximarase a 4. Dende 4,6 a 4,9 aproximarase a 5.

6. PUBLICIDADE AO ALUMNADO E PAIS

En cumprimento da Orde 21 decembro 2007 (DOG 7 xaneiro 2008-artigo 8º1), ao comezo do curso cada profesor ou profesora dará a coñecer aos seus alumnos os contidos desta programación, informando aos grupos nos que vai impartir clase, especialmente de:

- Os obxectivos, contidos e criterios de avaliación esixibles para superar a materia.
- Os criterios de cualificación, procedementos e instrumentos de avaliación que se utilizarán, incluíndo o programa de recuperación de materias pendentes de cursos anteriores.

Ademais, o alumnado e os pais poderán ter acceso ao contido desta programación e aclarar calquera dúbida relacionada coa materia dirixíndose en primeiro lugar á xefatura de estudos do centro e en segundo lugar á xefatura do departamento.

7. PROCEDIMENTOS DE RECUPERACIÓN

7.1 PROCEDIMENTOS DE RECUPERACIÓN DURANTE O CURSO

Haberá UN EXAME de recuperación EN CADA AVALIACIÓN. O profesorado de cada materia decidirá a data de realización de dito exame.

Proba extraordinaria de setembro: O alumnado que suspenda a materia en xuño ten dereito a unha proba extraordinaria en setembro cuxas datas serán establecidas pola Xefatura de Estudos.

Consistirá en 5 PREGUNTAS: Unha pregunta será de vocabulario, dúas serán prácticas e dúas teóricas.

Descrición do tipo de proba: número de preguntas, valoración de cada unha delas, etc.

En 4º DE ESO a proba consistirá en 5 PREGUNTAS: Unha pregunta será de vocabulario, dúas serán prácticas e dúas teóricas.

Como se calcula a cualificación

Cada pregunta valorarase en 2 puntos

7.2. RECUPERACIÓN DE MATERIAS PENDENTES

Mecanismos para o seguimento (clases de recuperación, traballos, reunións de seguimento, docente encargado da supervisión, etc.)

O alumnado de ESO que teña pendente a materia de XEOGRAFÍA e HISTORIA poderá recuperala por avaliación continua mediante a aplicación dun programa de reforzo elaborado e avaliado polo/a profesor/a responsable de seu seguimento, que será quen imparte clase no curso no que estea matriculado o alumno. O xefe de departamento encargarse da elaboración, vixilancia e corrección dos exames parciais e da vixilancia e corrección das probas de maio e de setembro elaboradas polo departamento.

Cada profesor ou profesora encargárase de informar ó seu alumnado sobre o programa de reforzo e a materia obxecto de exame que corresponde a cada parcial.

O alumnado que suspenda os exames parciais terá dereito a presentarse ás PROBAS FINAIS DE MAIO que establecerá a Xefatura de Estudos. E, no caso de suspender en maio, poderá presentarse a unha PROBA EXTRAORDINARIA EN SETEMBRO.

Como se avalía (avaliacións parciais, avaliación final, cualificación de traballos realizados, etc.)

Para os alumnos e alumnas que cada profesor/a determine, en función da superación do programa de reforzo, establécense DOUS EXAMES PARCIAIS nos que se dividirá a materia:

1º EXAME: mércores, 20 de novembro de 2019, ás 17:00 h., nas aulas do primeiro andar.

2º EXAME martes 14: de abril de 2020, ás 17:00 h. nas aulas do primeiro andar.

Como se calcula a cualificación final (ponderación, redondeos, etc.)

Os exames cualificaranse sobre 10. A nota final será a media aritmética dos DOUS PARCIAIS, que no caso de resultar un número decimal se aproximará ao número enteiro máis próximo. Desde 4 a 4,5 aproximarase a 4. Desde 4,6 a 4,9 aproximarase a 5.

Descrición do tipo de proba extraordinaria: número de preguntas, valoración de cada unha delas, etc.

Consistirá en 5 PREGUNTAS: Unha pregunta será de vocabulario, dúas serán prácticas e dúas teóricas.

Como se calcula a cualificación da proba

Cada pregunta valorarase en 2 puntos

8. CONTRIBUCIÓN AO PLAN LECTOR DO CENTRO

O Currículo de Educación Secundaria de Galicia, no seu Anexo IV, establece o Proxecto Lector do Centro: "...O profesorado de todas e cada unha das áreas e materias de todos os niveis educativos, **incluírá nas súas programacións as actividades previstas no proxecto segundo a temporalización que nel se acorde**, determinando a dedicación real dun tempo mínimo diario para a lectura e a inclusión de prácticas de comprensión e fomento da lectura e da escritura...". "...Realizarase unha avaliación continuada dos avances ou dificultades da posta en marcha do proxecto e das súas concrecións nos plans anuais de lectura. Para a avaliación de aspectos relacionados co hábito lector teranse en conta non só os índices de lectura, senón tamén a capacidade do alumnado para avanzar na súa competencia literaria e ser quen de enfrontarse a textos cada vez máis complexos, así como a súa actitude diante da lectura como medio para a aprendizaxe, fonte de pracer e recurso para o desenvolvemento persoal".

Existen catro dimensións xerais da competencia lingüística, que son:

- **Falar e escoitar**, é dicir, ser competente na expresión e comprensión de mensaxes orais que se intercambian en situacións comunicativas diversas.
- **Ler**, é dicir, ser competente á hora de comprender e usar textos diferentes con intencións comunicativas tamén diferentes.
- **Escribir**, é dicir, ser competente á hora de compoñer diferentes tipos de texto e documentos con intencións comunicativas diversas.

8.1. AVALIACIÓN DO PLAN LECTOR

O dominio e progreso das competencias lingüísticas nas dimensións de falar e escoitar, e ler e escribir, terá que comprobarse a través do uso que fai o alumnado en situacións comunicativas diversas. Poden servir de pautas os seguintes exemplos de situacións, actividades e tarefas, que na súa maioría se realizan diariamente e que se poden considerar para avaliar a consecución desta competencia:

FALAR E ESCOITAR

- Presentación de debuxos, fotografías, mapas etc. coa intención de que o alumnado, individualmente ou en grupo reducido, describa, narre, explique, razoe, xustifique, valore a propósito da información que ofrecen estes materiais.
- Presentación pública, por parte do alumnado, dalgunha produción elaborada persoalmente ou en grupo, sobre algúns dos temas que poidan tratarse en clase.
- Exposición en voz alta dunha argumentación, dunha opinión persoal, dos coñecementos que se teñen arredor algún tema puntual, como resposta a preguntas concretas ou a cuestións máis xerais, como poden ser: "Que sabes de...?", "Que pensas de...?". "Que queres facer con...?". "Que valor das a...?". "Que consello darías neste caso?".

LER

- Facer **lectura en voz alta**, en todas as sesións de clase, da parte correspondente aos contidos que hai que tratar nesa sesión, do libro de texto ou calquera outro documento usado como recurso, e avaliar certos aspectos como: velocidade, entonación, corrección, ritmo, fonética.
- A partir da lectura do enunciado das actividades que hai que desenvolver, obter a idea principal da cuestión que se propón, para poder dar a resposta adecuada. Sobre todo, da lectura dos enunciados dos exercicios.
- A partir da lectura dun texto determinado (periódico, revista...), indicar que cadro, que representación, que gráfico, que título de

entre diversos posibles é o máis adecuado para o conxunto do texto ou para algunha parte, e extraer conclusións.

- Busca e realización de biografías de grandes personaxes e lectura de parte destas.

ESCRIBIR

- Compoñer un texto libre sobre un determinado tema, a partir dalgunha razón que o faga necesario.
- A partir da lectura dun texto determinado, elaborar un resumo.
- Escribir ao ditado ou realizar outro exercicio ou actividade que o profesor pode propoñer en calquera momento como complemento aos contidos tratados nas sesións de traballo.

9. CONTRIBUCIÓN AO PLAN DE INTRODUCCIÓN DAS TECNOLOXÍAS DA INFORMACIÓN E COMUNICACIÓN

O Currículo de Educación Secundaria de Galicia, tamén establece un plan de introdución das TIC no Anexo VI (páx. 422): **"...resulta necesaria a creación dun Plan de integración das tecnoloxías da información e a comunicación a nivel de centro e de aula coa participación activa de todo o equipo docente que, unha vez aprobado, se incorporará á programación xeral anual de centro, e a súa avaliación, á memoria deste. Cada proxecto será único atendendo ás características e ás posibilidades que se poden acadar tendo en conta a situación xeográfica, o tipo de alumnado, a formación do profesorado e as infraestruturas dispoñibles..."**

As TIC ofrecen ao alumnado a posibilidade de actuar con destreza e seguridade na sociedade da información e comunicación, aprender ao longo de toda a súa vida e comunicarse sen limitacións das distancias xeográficas nin dos horarios ríxidos dos centros educativos. Ademais, pode utilizalas como ferramentas para organizar a información, procesala e orientala cara á aprendizaxe, o traballo e o ocio.

Pódense establecer as seguintes dimensións para agrupar estas competencias no currículo escolar:

- O uso de SISTEMAS INFORMÁTICOS
- O uso de INTERNET
- O uso de PROGRAMAS BÁSICOS.

9.1. UTILIZACIÓN DAS TIC NA MATERIA DE CIENCIAS SOCIAIS

As novas tecnoloxías teñen cabida na materia de CIENCIAS SOCIAIS, desde a proxección mediante o canón de video de diapositivas, documentais ou presentacións en **PowerPoint**, ata a busca e selección de información en **internet**, utilización de **follas de cálculo** e **procesadores de texto**, ou desenvolvemento dunha **páxina web** por un grupo de alumnos e alumnas. Por exemplo :

- Uso de procesadores de texto para redactar, revisar a ortografía, facer resúmenes, engadir títulos, imaxes, ligazóns, gráficos e esquemas sinxelos.
- Usos sinxelos das follas de cálculo para organizar a información (datos) e presentalade forma gráfica.
- Utilización de programas de correo electrónico.
- Uso de programas navegadores e de enciclopedias virtuais.
- Usos sinxelos de programas de presentación (PowerPoint ou similares).
- Internet: busca e selección crítica da información.
- Entre as páxinas web dispoñibles que podemos utilizar selecciónanse as seguintes:

[http:// librosvivos.net](http://librosvivos.net)

[http:// www.secundaria.profes.net/](http://www.secundaria.profes.net/)

[http:// www.smconectados.com/](http://www.smconectados.com/)

<http://www.geohistoria.net>

<http://www.socialesweb.com>

<http://www.gh.profes.net>

<http://www.ine.es>

<http://www.artehistoria.com>

<http://www.marm.es>

<http://www.cnice.es>

<http://www.IGE>

<http://www.ub.es/histodidactica/links.htm>

http://www.bnm.me.gov.ar/e-recursos/sitios_interes/ciencias_sociales.php

<http://www.profesorfrancisco.es/>

http://contenidos.educarex.es/sama/2010/csociales_geografia_historia/index.html

10. PROCEDEMENTOS PARA AVALIAR A PROGRAMACIÓN DOCENTE

O procedemento para realizar o seguimento da programación e a súa avaliación farase coincidir coas sesións de avaliación, nas que se considerarán, entre outros, os seguintes aspectos:

Sesión de avaliación tras a avaliación inicial.

Nesta sesión de avaliación, como consecuencia da valoración realizada na avaliación inicial, estudarase se a planificación prevista é a adecuada no tocante a:

- Se o alumnado posúe os coñecementos previos necesarios para abordar esta programación docente e, no caso contrario, medidas que se adoptarán.
- Os contidos que se desenvolverán e a súa secuenciación.
- Se as estratexias metodolóxicas previstas son as máis adecuadas para este grupo.
- A organización temporal prevista.
- Se o tipo de actividades previstas é o adecuado ao grupo de alumnado.

Sesións da primeira e segunda avaliación.

Nestas sesións de avaliación analizarase o desenvolvemento da programación docente valorando os seguintes aspectos:

- Se o alumnado vai adquirindo os coñecementos e competencias previstos.
- Se a súa organización temporal está sendo a adecuada.
- Se as estratexias metodolóxicas desenvolvidas son as máis adecuadas.
- Balance xeral e propostas de mellora.

Sesión da terceira avaliación.

Nesta sesión realizarase unha avaliación do desenvolvemento da programación docente facendo maior fincapé nos seguintes aspectos:

- Grao no que se desenvolveu a programación docente.
- Valoración dos resultados académicos, é dicir, en que grao se conseguiron as aprendizaxes e competencias básicas previstas no alumnado.
- En que medida funcionaron as propostas de mellora introducidas nas anteriores sesións de avaliación.
- Análise xeral: valoración do conseguido, análise das posibles causas das dificultades atopadas, propostas de mellora e/ou revisión dalgúns aspectos da programación docente.

11- PROGRAMACIÓN DE XEOGRAFÍA E HISTORIA

A LOMCE establece cambios na estrutura, nos obxectivos, na organización dos contidos e na metodoloxía da materia de Ciencias Sociais, que pasa a denominarse XEOGRAFÍA E HISTORIA e durante este curso 2016-17 se implanta en todos os niveis educativos.

11.1. CONTIDOS E METODOLOXÍA NA LOMCE

A materia de XEOGRAFÍA E HISTORIA engloba dúas materias diferenciadas tanto nos contidos coma na epistemoloxía: A Xeografía organízase, no primeiro ciclo, nos bloques titulados "O medio físico" e "O espazo humano", e en cuarto curso céntrase na globalización. A Historia estuda as sociedades ao longo do tempo, seguindo un criterio cronolóxico ao longo dos dous ciclos de ESO.

Na secuencia dos tres primeiros cursos de ESO tivéronse en especial consideración dous factores: por unha banda procurouse unha repartición o máis equilibrada posible entre a Xeografía e a Historia nos tres cursos e, por outra, intentouse secuenciar do xeral ao particular, traballando nos primeiros cursos con contidos máis globalizados e incrementando o nivel de complexidade á medida que se avanza na etapa. Dese xeito, procúrase ir da identificación e da localización dos primeiros cursos en Xeografía cara a realización de tarefas máis elaboradas no remate da etapa. A Historia recibe un tratamento semellante, pois os contidos cos que o alumnado traballará nos primeiros cursos presentan un enfoque máis xeral, que abrangue o devir humano ata o século XVIII e deixa o derradeiro curso da etapa para o estudo da historia contemporánea. En todo caso, a evolución histórica dos dereitos da muller ata a actualidade debe formar parte do desenvolvemento curricular a aplicar na aula.

Deberase ter en conta o traballo de todos os elementos transversais do currículo cando cumpra. Neste sentido, merecen unha mención especial a educación cívica, a comprensión de lectura, a expresión oral e escrita, e o traballo con tecnoloxías da información e da comunicación. A materia de Xeografía e Historia é un vehículo adecuado para animar ao emprendemento. Ademais, o desenvolvemento sustentable e o medio, os riscos de explotación e o abuso e maltrato son ineludibles.

O tratamento metodolóxico da materia débese axustar ao nivel competencial inicial do alumnado, partindo cando cumpra de aprendizaxes máis simples, respectando ritmos e estilos de aprendizaxe que teñan en conta a atención á diversidade. Xeografía e Historia permite desenvolver metodoloxías activas, nas que o traballo individual e cooperativo e a aprendizaxe por proxectos estean permanentemente presentes, con elaboración de diferentes tipos de materiais, integrando de xeito especial as tecnoloxías da información e da comunicación e cun enfoque orientado á realización de tarefas e á resolución de problemas. É moi importante ter presente o papel do/da docente como orientador/a, promotor/a e facilitador/a do desenvolvemento competencial do alumnado, e non esquecer a adecuada coordinación entre docentes.

11.1.2. SEGUNDO CURSO

11.1.2.1. SECUENCIACIÓN DE CONTIDOS E TEMPORALIZACIÓN

Os tempos serán flexibles en función de cada actividade e das necesidades do alumnado, que serán os que marquen o ritmo de aprendizaxe. Tendo en conta que o curso ten aproximadamente 34 semanas e considerando que o tempo semanal asignado a esta materia é de 3 horas, sabemos que no curso habería arredor dunhas 112 sesións. Cada profesor ou profesora deberá facer unha estimación da repartición do tempo por unidade didáctica segundo a súa programación de aula.

1º TRIMESTRE:

TEMA 1. O INICIO DA IDADE MEDIA. XERMANOS E BIZANTINOS

- A Idade Media. Etapas e civilizacións
- A organización política e social.
- O imperio bizantino (i). Caracteres xerais.
- O Imperio bizantino (II). A sociedade e a arte.
- O asentamento dos xermanos en Occidente
- Os reinos xermánicos (I). Os suevos e os visigodos.
- Os reinos xermánicos (II). Os francos e o Imperio carolinxo.

TEMA 2. O ISLAM

- O nacemento do islam.
- A expansión islámica.
- As actividades económicas.
- A sociedade e a vida ctíá.
- A cidade musulmá.
- O legado artístico

TEMA 3. A ALTA IDADE MEDIA. O INICIO DO FEUDALISMO

- O Feudalismo en Europa.

- A economía feudal.
- A sociedade feudal
- Como vivían os nobres?
- Como vivían os clérigos?
- Como vivían os campesiños?
- A arte románica (I). A arquitectura.
- A arte románica (II). A escultura e a pintura

TEMA 4. A PENÍNSULA IBÉRICA ENTRE OS SÉCULOS VIII E XI

- Al-Ándalus. O islam na península ibérica.
- A organización política e económica de al-Ándalus.
- A sociedade e a vida cotiá.
- A cultura e a arte califais.
- Os núcleos de resistencia cristiáns (722-1035).
- A organización dos núcleos de resistencia.
- A arte nos séculos IX e X. O Camiño de Santiago.
- A arte románica peninsular.
- Galicia entre os séculos VIII e IX.

2º TRIMESTRE

TEMA 5. A PLENA IDADE MEDIA. O RENACEMENTO URBANO

- O territorio europeo. Un mosaico de reinos e pobos.
- Os progresos agrarios.
- As cidades medievais (I). Recuperación, funcións e espazos.
- As cidades medievais 8119. O goberno e a economía.
- a sociedade e a vida cotiá.
- A renovación cultural e relixiosa.
- A arte gótica (I). A arquitectura.
- A arte gótica (II). Escultura, pintura e vidrieiras.

TEMA 6. A PENÍNSULA IBÉRICA ENTRE OS SÉCULOS XI E XIII

- A decadencia política e cultural de al-Ándalus.
- A consolidación e o avance dos reinos cristiáns.
- O goberno e a administración dos reinos cristiáns.

- A repoboación do territorio conquistado.
- As actividades económicas dos reinos cristiáns.
- A sociedade estamental e as formas de vida.
- A cultura e a arte dos reinos cristiáns
- Galicia entre os séculos XI e XIII.

TEMA 7. A BAIXA IDADE MEDIA. CRISE E RECUPERACIÓN

- A Baixa Idade Media en Europa.
- A Baixa Idade Media en al-Ándalus. O reino nazarí.
- A Baixa Idade Media nos reinos cristiáns (I). Política.
- A Baixa Idade Media nos reinos cristiáns (II). Economía.
- A sociedade e os seus conflitos.
- A cultura e a arte.

TEMA 8. O MEDIO FÍSICO E OS BIOCLIMAS DE ESPAÑA E GALICIA

- A situación e o relevo de España.
- As augas en España
- A situación e o medio físico de Galicia.
- Os climas e a vexetación de España.
- Os conxuntos bioclimáticos de España.
- Os climas, a vexetación e as paisaxes de Galicia.

3º TRIMESTRE

TEMA 9: O ESPAZO HUMANO MUNDIAL

- A distribución espacial da poboación mundial.
- Os movementos naturais de poboación.
- O crecemento natural e a evolución da poboación mundial.
- A composición da poboación.
- Os movementos migratorios (I). As migracións interiores.
- Os movementos migratorios (II). As migracións exteriores.
- As consecuencias das migracións.
- O futuro da poboación mundial.

TEMA 10: O ESPAZO HUMANO EN EUROPA, ESPAÑA E GALICIA

- A distribución e o movemento natural da poboación en Europa.
- Os movementos migratorios en Europa.
- O crecemento e a estrutura da poboación europea.
- A distribución e o movemento natural da poboación en España.
- Os movementos migratorios en España
- O crecemento e a estrutura da poboación española.
- A poboación de Galicia.

TEMA 11: UN MUNDO DE CIDADES

- As cidades e a urbanización.
- As grandes áreas urbanas no mundo actual.
- A morfoloxía urbana.
- A estrutura urbana.
- A xerarquía urbana mundial.
- Os problemas actuais das cidades.
- A cidade como ecosistema.

TEMA 12: AS CIDADES EN EUROPA E EN ESPAÑA

- Os poboamentos rural e urbano.
- O proceso de urbanización (I). A etapa preindustrial.
- O proceso de urbanización (II). A etapa contemporánea.
- Características do poboamento urbano. Os tipos de cidades.
- A estrutura da cidade.
- A xerarquía urbana.
- As cidades de Galicia.

11.1.2.2. OBXECTIVOS, CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN, ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE E COMPETENCIAS CLAVE.

Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 2º curso				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 1. O medio físico				

Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 2º curso				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
b e f g	B1.1. Localización. Latitude e lonxitude.	B1.1. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou nunha imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	CAA CMCCT CD
b e f g h	B1.2. Características xerais do medio físico de España e de Galicia.	B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais.	XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	CAA CMCCT CD CCL
b e f g h	B1.3. Medio físico de España: relevo e hidrografía.	B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.	CAA CMCCT CD
			XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	CAA CMCCT CD CCL
b e f g h	B1.4. Medio físico de Galicia: relevo e hidrografía.	B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	CAA CMCCT CD
			XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	CAA CMCCT CD CCL
b e f g h	B1.5. Clima: elementos e factores. Diversidade climática da Península Ibérica e de Galicia.	B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego.	XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.	CAA CMCCT CD CCL
			XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.	CAA CMCCT CD
			XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	CAA CMCCT CD
b e f g m	B1.6. Diversidade de paisaxes. Zonas bioclimáticas da Península Ibérica e de Galicia.	B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia.	XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	CAA CMCCT CD

Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 2º curso				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
b e f g h m ñ	B1.7. Medio natural e problemas ambientais en España.	B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias.	XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	CAA CMCCT CD CCL
Bloque 2. O espazo humano				
b c e f g	B2.1. Poboación mundial: modelos demográficos e movementos migratorios.	B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.	XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	CAA CMCCT CSC CD
			XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	CAA CMCCT CSC CD
b c e f g h	B2.2. Poboación europea: distribución e evolución.	B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.	XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	CAA CCL CSC CD
			XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	CAA CMCCT CSC CD CCL
b c e f g h	B2.3. Poboación española: evolución, distribución e dinámica. Movementos migratorios.	B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios.	XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	CAA CMCCT CSC CD CCL
			XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	CAA CMCCT CSC CD CCL
b c e f g h	B2.4. Poboación de Galicia: evolución, distribución e dinámica. Movementos migratorios.	B2.4. Analiza as características da poboación de Galicia, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios	XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.	CAA CMCCT CSC CD CCL
b c e f g	B2.5. Proceso de urbanización no planeta.	B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras do	XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	CAA CMCCT CSC CD CCL

Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 2º curso				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
ii		urbanizacións da economía das súas rexións.	XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	CAA CMCCT CSC CD CCL
b c e f g h	B2.6. A cidade e o proceso de urbanización europeo.	B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contrastes en Europa.	XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	CAA CMCCT CSC CD CCL
			XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	CAA CMCCT CSC CD CCL
b c e f g h ñ	B2.7. A cidade e o proceso de urbanización en España e en Galicia.	B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano.	XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	CAA CMCCT CSC CD CCL
b c e f g h m ñ	B2.8. Diversidade de medios naturais en España e en Galicia.	B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular.	XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	CAA CMCCT CSC CD CCL
			XHB2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.	CAA CMCCT CCL CD
b c e f g h m ñ	B2.9. Paisaxes no territorio español e galego.	B2.9. Identificar as principais paisaxes humanizadas españolas e galegas, e identificalas por comunidades autónomas.	XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	CAA CMCCT CSC CD CCL

Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 2º curso				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
b c e f g h m ñ	B2.10. Principais retos e problemas ambientais en España.	B2.10. Coñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta España, a súa orixe e as posibles vías para afrontar estes problemas.	XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	CAA CMCCT CSC CD CCL
Bloque 3. A historia				
f l ñ	B3.1. Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia.	B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son heranza do pasado.	CSC CCEC
g l ñ	B3.2. Fontes históricas.	B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	CSC CAA
			XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	CSC CAA
l ñ	B3.3. Cambio e continuidade.	B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	CSC CMCCT
			XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	CSC CMCCT
f l ñ	B3.4. Tempo histórico.	B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC CMCCT
l h ñ	B3.5. Vocabulario histórico e artístico.	B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	CSC CCL
g l	B3.6. Idade Media: concepto e as subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).	B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.	XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	CSC CAA

Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 2º curso				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
a c d g l	B3.7. Caída do Imperio Romano en Occidente: división política e invasións xermánicas. Imperio Bizantino e reinos xermánicos.	B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos.	XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	CSC CAA
a c d g l	B3.8. Feudalismo.	B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.	XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	CSC
a c d f h l n	B3.9. Islam. Península Ibérica: invasión musulmá. Evolución de Al-Andalus e dos reinos cristiáns.	B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais.	XHB3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.	CSC CCEC
			XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	CSC CCEC CMCCT CCL
g h l n ñ	B3.10. Reconquista e repoboación.	B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus.	XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	CSC CAA
			XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.	CSC CCEC CCL
l	B3.11. Expansión comercial europea e recuperación das cidades. Crise da baixa Idade Media: a 'Peste Negra' e as súas consecuencias.	B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.	XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.	CSC
l h n ñ	B3.12. Arte románica, gótica e islámica.	B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.	XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.	CSC CCEC CCL

11.1.2.3. CONCRECIÓN DOS ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE. INDICADORES DE LOGRO: Grao mínimo de consecución 50%

Considerarase superada a materia cando o alumnado consiga cumprir a metade do total dos seguintes indicadores:

1. Ordenar os acontecementos históricos en eixes cronolóxicos e localizalos no espacio a fin de adquirir unha perspectiva global da evolución histórica da Humanidade que teña en conta os procesos de cambio e de permanencia.
2. Describir a organización territorial do Imperio Carolinxio

3. Coñecer a base económica do Imperio Carolinxio
4. Analizar os elementos que, trala morte de Carlomagno, propiciaron o nacemento do feudalismo.
5. Coñecer as orixes do Islam
6. Identificar os preceptos básicos do Islam
7. Analizar as diferentes fases da expansión do Islam trala morte de Mahoma.
8. Saber cómo se produciu a conquista árabe da Península Ibérica, indicando as batallas, as datas e os personaxes máis representativos deste período histórico.
9. Localizar nun eixe cronolóxico as distintas etapas da historia de Al-Andalus.
- 10.Recoñecer os distintos grupos que formaban a sociedade de Al-Andalus e comprender as causas das conversións relixiosas.
- 11.Coñecer a base económica de Al-Andalus e identificar os cultivos e as innovacións técnicas que os árabes introduciron na Península.
- 12.Recoñecer os edificios e monumentos máis emblemáticos de Al-Andalus e enumerar as grandes achegas da cultura musulmana ao mundo occidental.
- 13.Coñecer a evolución das zonas de fronteira entre o mundo cristián e musulmán na Península Ibérica entre os séculos VIII-XV.
- 14.Analizar as causas da Reconquista e o proceso de repoboamento dos territorios ocupados.
- 15.Localizar no mapa as etapas máis importantes da Reconquista .
- 16.Distinguir a arte e a cultura das distintas comunidades que conviviron na Península: xudeus, mozárabes, mudéxares, etc.
- 17.Explicar a composición e os trazos distintivos dos distintos estamentos da sociedade medieval: modo de vida, nivel de riqueza, actividades económicas, etc.
- 18.Entender os pactos de fidelidade e vasalaxe que establecían os distintos grupos sociais que integraban o sistema feudal.
- 19.Describir distintos edificios característicos do mundo rural da Idade Media: o castelo, o mosteiro, as vivendas dos campesiños.
- 20.Explicar o funcionamento dun feudo e o tipo de relacións que os campesiños mantiñan cos señores feudais así como os pactos de fidelidade e vasalaxe.
- 21.Coñecer as orixes da cidade medieval, identificar os seus principais edificios e recoñecer as actividades económicas que se desenvolvían no seu interior, dedicando unha especial atención ó funcionamento dos gremios.
- 22.Coñecer a composición e as formas de vida dos distintos grupos sociais que habitaban a cidade medieval, facendo especial fincapé na nova clase social: a burguesía.
- 23.Identificar nun mapa a consolidación e o avance dos reinos cristiáns durante os séculos XI, XII e XIII.
- 24.Valorar a importancia do Camiño de Santiago na Idade Media como elemento revitalizante da economía e como vía de penetración das ideas e dos estilos artísticos.
- 25.Analizar as causas do renacer cultural das cidades no século XIII e valorar a función cultural e ideolóxica das Universidades a partir deste momento.

26. Comprender as novas necesidades relixiosas da vida urbana na Idade Media e valorar a función das Ordes Mendicantes neste período histórico.
27. Explicar os trazos distintivos da arte románica nas súas diversas manifestacións (arquitectura, escultura e pintura), destacando os principais monumentos e manifestacións artísticas das terras galegas.
28. Explicar os trazos distintivos da arte gótica nas súas diversas manifestacións (arquitectura, escultura e pintura), destacando os principais monumentos e manifestacións artísticas das terras galegas.
29. Coñecer a forma de goberno e as institucións dos Estados cristiáns da Península a partir do século XII, dedicando unha especial atención ás institucións galegas.
30. Coñecer os conflitos que tiveron lugar en Galicia ao longo da Baixa Idade Media entre o poder urbano do Concello e o señorial.
31. Comprender as orixes da Coroa de Castela e da Coroa de Aragón
32. Explicar os feitos máis importantes da expansión política e económica da Coroa de Aragón no Mediterráneo occidental.
33. Analizar o contexto social e político que conduce á rebelión dos irmandiños no século XV e as consecuencias deste movemento social.
34. Coñecer as causas da crise da Baixa Idade Media (séculos XIV e XV).
35. Coñecer as características da economía e a arte nazarí.
36. Identificar as tensións sociais que se produciron durante a Baixa Idade Media.
37. Localizar lugares de España e Galicia utilizando as coordenadas xeográficas
38. Situar nun mapa físico as principais unidades de relevo de España e Galicia (especificáanse no apartado 11.1.2.4).
39. Identificar nun mapa as principais zonas bioclimáticas de España
40. Identificar nun mapa as principais zonas bioclimáticas de Galicia.
41. Identificar imaxes das paisaxes de España e Galicia relacionándoas coas a zonas bioclimática á que pertencen.
42. Identificar algúns dos problemas ambientais máis graves de España e Galicia.
43. Explicar os factores que determinan o desigual reparto da poboación no planeta.
44. Situar nun mapamundi as 20 cidades máis poboadas do planeta.
45. Definir os seguintes conceptos e taxas demográficas: densidade de poboación, taxa de natalidade, taxa de mortalidade, taxa de crecemento natural, estrutura demográfica.
46. Elaborar e interpretar pirámides de poboación.
47. Definir os seguintes conceptos: emigración, inmigración e saldo migratorio.
48. Coñecer as causas dos movementos migratorios

49. Coñecer o proceso da emigración galega as súas etapas e os seus destinos principais.
50. Distinguir entre poboamento rural e poboamento urbano
51. Coñecer os criterios que se utilizan para definir que é unha cidade
52. Definir os seguintes conceptos: función urbana, morfoloxía urbana
53. Distinguir as características das cidades nas tres fases máis importantes do proceso de urbanización: preindustrial, industrial e postindustrial
54. Recoñecer nun plano as partes dunha cidade española: centro histórico, ensanche e periferia.
55. Recoñecer os distintos tipos de planos
56. Definir sistema urbano e xerarquía urbana

11.1.2.4. RELACIÓN DE UNIDADES DE RELEVO QUE DEBERÁN RECOÑECER NOS MAPAS.

MAPA DE ESPAÑA

CABOS: Machichaco, Ajo, Peñas, Estaca de Bares, Ortegál, Fisterra, Trafalgar, Gata, Palos, Da Nao, Creus, Delta do Ebro

GOLFOS: Biscaia, Cádiz, Almería, Mazarrón, Valencia, Sant Jordi, de Rosas

MARES: Cantábrico, Mediterráneo, Mar Menor

MACIZOS ANTIGOS: Macizo Galaico, Sistema Central, Montes de Toledo, Serra Morena

CORDILLEIRAS DE PREGAMENTO: Cordilleira Cantábrica (Picos de Europa), Pireneos, Sistema Ibérico, Cordilleira Subbética, Cordilleira Penibética

MESETAS: Meseta Central

DEPRESIÓNS INTERIORES á Meseta Central: Submeseta Norte, Submeseta Sur

DEPRESIÓNS EXTERIORES: Depresión do Ebro, Depresión do Guadalquivir

RIOS: Bidasoa, Nervión, Nalón, Narcea, Eume, Tambre, Ulla Miño, Sil, Douro, Texo, Guadiana, Guadalquivir, Ebro, Odiel, Tinto, Segura, Xúcar, Llobregat, Ter. Afluentes dos principais ríos.

ILLAS : **Baleares (Mallorca, Menorca, Ibiza, Formentera), Canarias (Lanzarote, Fuerteventura, Gran Canaria, Tenerife, Gomera, Hierro, La Palma)**

PICOS: **Teide**, Mulhacén, Aneto.

MAPA DE GALICIA

SERRAS ORIENTAIS: **Serra de Ancares, Serra do Courel, Serra de Queixa. Serra do Eixe**

SERRAS SETENTRIONAIS: **Serra da Capelada, Serra do Xistral.**
Faladoira,

SERRAS CENTRAIS: **Serra da Loba, Serra da Cova da Serpe, Serra do Faro**

RÍOS: Eo, Sor, **Eume, Tambre, Ulla, Lézrez, Oitavén, Lagares, Miño, Sil**, Xallas, Allóns

RIAS ALTAS: **Ribadeo, Viveiro, Barqueiro, Ortigueira, Ferrol, Betanzos, Coruña**

RIAS BAIXAS: **Muros i Noia, Arousa, Pontevedra, Vigo**

CABOS: **Estaca de Bares, Ortegá, Prior, Vilán, Touriñán, Fisterra, Corrubedo, Silleiro.**

ILLAS: **Sisargas, Arousa, Sálvora, Ons, Cíes**

PICOS: **Pena Trevinca, Cabeza de Manzaneda, Xistral, Faro, Avión**

11.1.2.5. COMPETENCIAS CLAVE E A SÚA AVALIACIÓN

COMUNICACIÓN LINGÜÍSTICA

- Definir conceptos xeográficos e históricos.
- Ler e comprender textos xeográficos e históricos.

COMPETENCIA MATEMÁTICA E COMPETENCIAS BÁSICAS EN CIENCIA E TECNOLOXÍA

- Interpretar gráficos.
- Interpretar mapas xeográficos e históricos.
- Representar informacións xeográficas.

COMPETENCIA DIXITAL

- Buscar, obter e seleccionar información do medio, de fontes escritas, iconográficas, gráficas, audiovisuais e proporcionadas polas tecnoloxías da información.

- Elaborar de forma escrita a información obtida.

CONCIENCIA E EXPRESIÓNS CULTURAIS

- Recoñecer elementos básicos que caracterizan os estilos artísticos e interpretación de obras significativas considerando o seu contexto.
- Valorar a herdanza cultural e do patrimonio artístico como riqueza que hai que preservar e na conservación da cal hai que colaborar.